

Kampen för den samiska kulturens existens är till stor del en kamp för att bevara det gamla, men efter nutidens förutsättningar. I Idre sameby har man de senaste åren lyckats starta **nya verksamheter som kan visa sig avgörande för framtiden.**

Idre sameby

– en berättelse om brinnande entreprenörsanda under tuffa villkor

Idre samecentrum är en restaurang, ett enkelt hotell, en samlingsplats och utgångspunkt för berättarkvällar och utflykter i Idrefjällen och bland renarna. Klockan 8.00 på morgonen en torsdag i oktober sitter ett tiotal personer i frukostrummet och småpratar. Några är renägare och några är representanter för distributörer av renkött. Tanken att alla närvarande ska bekanta sig och lära sig av varandras verksamheter för att i slutänden kanske komma fram till nya sätt att samarbeta och förädla renköttet som produceras i Idre Ren AB, ett försäljningsbolag som ägs av renägare från Idre sameby och Ruvhten Sijte.

Den som inbjudit till träffen är Jörgen Jonsson, renägaren som 1984 tog sig från Norge till Idre för att starta upp en ny renskötsel i området och som nu också är ordförande i Svenska Samers riksförbund och i Idre sameby.

Jörgens syster Annelie bor i Nacka och är också på plats. Tidigare jobbade hon som sjuksköterska, men ganska snart omskolade hon sig till ekonom och hann arbeta som både försäljningschef och affärsutvecklare inom bland annat läkemedelsbranschen, innan Jörgen frågade om hon kanske kunde tänka

sig att flytta tillbaka och hjälpa till att utveckla Idre sameby och företaget "Idre ren". Men utmaningen var inte helt självklar att anta.

– Först var jag tveksam, men jag märkte att aktieägarna i Idre Ren var framsynta och verkligen ville utveckla och ta ansvar för hela kedjan från producent till konsument. Det var avgörande för mig, säger hon.

Sedan dess har mycket hänt. När Annelie drar igång diskussionerna på morgonmötet visar det sig att en del av gästerna har mycket att berätta. Det pratas om slutkundernas önskemål om storlekar och form på kött detaljerna, om distributionssystem, kvalitet och hur man ska kunna leverera just de produkter som efterfrågas och till ett pris som kunderna accepterar. Annelie berättar också att man i Idre börjat dokumentera gamla samiska slaktmetoder för att säkra att kunskaperna kan leva vidare. Att man nu tar fram kurser om hur man tar tillvara på renens alla delar och om hur Idre sameby hittade ett eget sätt att organisera slakten, vilket både gör arbetet lite mer effektivt och gör att renarna har det extra bra ända till slutet. Målet är att Idre inom kort ska vara ett kompetenscentrum för gamla samiska slakttekniker, och därför har flera personer inom Idre sameby vidare-

utbildat sig.

Efter frukosten beger vi oss iväg i bilar mot Grövesjön, där renägarna Peter och Mikael Andersson restaurerat sina förfäders gamla kåta på Jakopshöjden. Under bilfärden berättar Jörgen bland annat om hur viktig respekten för naturen är för samerna, och att det är något barnen mycket tidigt får lära sig.

– Jag vet att min farfar blev arg när vi sköt mycket älg eller drog upp mycket fisk. Vi fick lära oss måttfullhet, att man inte plockar upp mer fisk ur sjön än man behöver. Så handlar det såklart också om att bevara våra betesmarker så att nästa generation har möjlighet att fortsätta. Vi måste bevara både de ekonomiska, ekologiska och sociala förutsättningarna.

Klimatförändringarna påverkar oss alla på ett eller annat sätt. Men det är de naturnära urfolken som är allra mest sårbara. Samerna är inget undantag.

– Förr kunde vi räkna med att det var kallt och snö från den 20 oktober och framåt. Men temperaturförändringarna och variationerna har blivit större nu. Det är kallt, varmt, regn och snö omväxlande. Vi kommer troligen bli tvungna att hitta alternativa sätt för renarna att finna föda under perioderna när betes-

markerna är nedisade. Men alternativen är väldigt dyra.

Kåtan vi ska samlas vid ligger en dryg kilometer upp mot fjället och används ofta för samiska berättarstunder som Peter anordnar genom familjeföretaget Renbiten. Efter att ha beundrat utsikten och sett renarna röra sig över fjället på andra sidan sjön bjuds vi på souvas (kallrökt renkött) i pitabröd inne i kåtan. Jörgen berättar hur kåtorna är uppbyggda och hur de användes förr, om att det är bra att turister kommer upp hit eftersom det ökar den politiska viljan att bry sig om fjällen, och om idén att försöka muta in allhelgonahelgen som en framtida traditionell "ren-helg". Skidåkning i trakten kommer också på tal och vi får veta att en av samerna äger sportbutik Maikas Skidshop i Grövelfjäll och att kvinnorna i samebyn är lika aktiva i driften av företagen som männen. Jörgens sambo Agneta Dahlbeck är exempelvis ägare och verksamhetschef för Idre Samecentrum och Helena Andersson, fru till Peter driver konsultverksamhet inom miljö- och kvalitetsarbete. Jörgen menar att det är den goda kommunikationen inom samebyarna som gör att man orkar hålla på med så många olika verksamheter.

**Sámij áhpádušguovdásj
Saemien ööhpehtimmiejarng
Sámiid oahpáhusguovddáš
Samernas utbildningscentrum
JÁHKAMÁHKKE**

Duodji/Duodje/Vätnoe – Sameslöjdlinje
Boazodoallu/Boatsojälädus/Båatsoejieleme – Rennäringslinje
Giella/Giele – Samiska Språkstudier
Biebmu/Biebbmo/Beapmoe – Samisk Matkultur

*Gávdno sámioahpáhus molsaeaktu!
Gávnnuji sámehpádušgájno!
Saemien ööhpehtimmesne jeatja dáápedimmie gáávnes!
Det finns ett samiskt utbildningsalternativ!*

FOTO: LENA KUOLJOK LIND

Det finns ett samiskt utbildningsalternativ!

www.samernas.se

FOTON: MATS HELLISTRÖM

Ett par timmar och några mil senare står hela gruppen inne i Idre Rens slakterhus och får höra dels hur slakten går till och bakgrunden till att man tog initiativet att bygga ett eget slakteri som gjort att man nu kan ha full koll på kvalitén.

Efter rundturen bjuder Jörgen och Annelie på middag. Peter, som jobbar på Färskvarukompaniet och är en av gästerna, berättar hur han tänker sig att man ska kunna planera distributionen av renkött så att det kan gå direkt till kunden utan att behöva lastas om. Idén faller i god gjord hos renägarna som under många år arbetat med att hitta effektiva och miljövänligare lösningar för renskötsel. Benny Jonsson, Annelies och Jörgens bror, berättar att han säljer renhudar och renhorn via sitt företag Gealtan, och att det är ett sätt att kunna ta reda på fler delar från renen.

Jag ber Jörgen ge sin syn på rovdjurshotet, en fråga som är på väg att knäcka en del samebyar.

– Vi har alltid fått tolerera ett visst svinn till rovdjuren, som en del av naturens gång. En del påstår att vi hatar rovdjur, men det gör vi ju inte. Vi är förbannade på rovdjurspolitiken, men vi är inte förbannade på

djuren! Det handlar helt enkelt bara om att kunna överleva ekonomiskt. Trots allt som är svårt så har vi ju världens bästa jobb.

Men oavsett rovdjurspolitik, nya sätt att förädla de samiska produkterna och klimatfrågor, vad finns det för framtid? För att kulturen ska kunna leva vidare måste det såklart finnas ett intresse, inte bara hos omvärlden, utan också bland samerna själva. Idre sameby är ett strålande exempel på brinnande entreprenörskap och förmågan att utvecklas. Men att bli renägare eller över huvud taget arbeta inom de samiska näringarna är inte en självklarhet för en same idag. Innan vi beger oss tillbaka frågar jag hur det är med den yngre generationen. Vad vill de själva?

– Det går lite i vågor, säger Jörgen. Nu är intresset ganska stort, men självklart kan det förändras snabbt. Det är inget enkelt liv som väntar, men det är inte ekonomin man tittar på i första hand. Man vill leva det liv som det innebär att vara renskötare, trots att man vet att det kan bli tufft. Mina barn tycker fortfarande att bland det bästa under barndomen var när hela familjen åkte upp på fjället och bodde i kåtan. Ungdomarna verkar fortfarande ha kulturen nära hjärtat.

Unikt vindkraftprojekt engagerar samebyar

De samiska områdena har under många år exploaterats genom utbyggnaden av vattenkraften, utan att samerna fått möjligheten att komma till tals. Nu har även vindkraften blivit en högintressant fråga, och i ett nytt energiprojekt satsar nu de olika inblandade parterna på en dialog och ett ömsesidigt samarbete.

Suorvamagasinet är ett område på gränsen mellan Jokkmokks och Gällivares kommuner i källflödet till Stora Luleåälven. Tidigare vattenkraftsexploateringar har skapat Sveriges största konstgjorda vattenmagasin och dragningar av vägar, högspänningsledningar och andra ingrepp har gjort att landskapet har fått genomgå en stor förändring. Enligt LKAB, vindkraftföretaget VindIn, SSR (Svenska samers riksförbund) och de två samebyarna i området är detta en utmärkt anledning att anlägga en vindkraftspark just här.

– Riksdagen har ju beslutat att Sverige ska öka andelen förnybar energi kraftigt, och vindkraften är det område som man vill öka mest och med stor spridning över hela landet. Ska vi ha vindkraft här uppe är det därför lämpligt att anlägga det på områden som redan är exploaterade, i stället för i de områden som fortfarande är orörda, säger Anders Blom, förbundsdirektör i Svenska Samers Riksförbund (SSR).

Suorvaprojektet drivs av det basindustriägda bolaget VindIn, i dialog med SSR och samebyarna. Att det blev just VindIn var för att SSR ville ha en stabil partner som var intresserad av att arbeta långsiktigt, och inte sälja av den färdiga vindkraftsparken så snart som möjligt. För samebyarna ger projektet nya intäkstmöjligheter som kan bli ett bra komplement till rennäringen. Tanken är nu att samebyarna själva bland annat ska kunna gå in som delägare efter hand och

att projektet ska resultera i ett antal långsiktiga arbetstillfällen i området. Dels handlar det om underhållsarbete, dels om att elen som produceras kommer att användas av LKAB och därmed göra gruvorna mer konkurrenskraftiga, vilket på sikt både kan säkerställa befintliga och skapa nya varaktiga arbetstillfällen.

För att få ett bra grepp om hur projektet kan påverka befolkningen genomför man nu inte bara en miljökonsekvensbeskrivning, utan också en social konsekvensbeskrivning (SKB) som bland annat bygger på svar från enskilda personer inom samebyarna.

– Vi hoppas att detta kan bli ett mönsterprojekt, där rennäringen och vindkraften kan finnas sida vid sida och där det tas hänsyn till rennäringen och de omkringboende. Vi ligger faktiskt lite efter på att arbeta med sociala analyser här i Sverige. Internationellt finns en hel del regler för vad man får göra, säger Anders Blom.

De samebyar som är partner i projektet är Sirges och Unna Tjerusj. Bertil Kielatis, ordförande i Sirges sameby, ser positivt på vindkraftprojektet.

– Ofta har samebyarna beskjullts för att vara notoriska nej-sägare. Men nu visar vi att det inte stämmer. Vi är vana att få ett beslut och sedan rätta oss efter det, men nu kan vi vara med och påverka, och det gör det här projektet unikt.

När du vill resa hit

LAPLAND AIRPORT
GÄLLIVARE • SWEDEN

0970-780 00 • www.gellivare.se

OM SUORVAPROJEKTET

Planeringen av vindkraftsparken vid Suorvamagasinet sköts av VindIn, ett bolag som ägs gemensamt av 10 stora svenska industriföretag, däribland LKAB. De nuvarande planerna för området omfattar 60-80 vindkraftverk och om allt går enligt planerna kan uppförandet börja år 2013 och vara klart ett drygt år senare. Projektet väntas kunna producera mer än 600 000 MWh förnybar elkraft motsvarande elbehovet i LKAB Malmbergets gruvor och industrianläggningar samt reducera utsläppet av CO₂ med ca 300 000 ton/år i det nordiska elsystemet.

VindIn
Basindustrins vindkraft - VindIn AB